

Автореф
МЗІ

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Мустьяца Віталій Михайлович

УДК 330.322: 332.14:001.8

**МЕХАНІЗМИ ІНВЕСТИЦІНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса-2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права» (м. Херсон) Міністерства освіти і науки України.

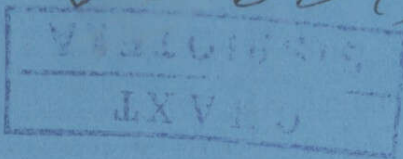
Науковий керівник:

доктор економічних наук, доцент
Майданевич Юлія Петрівна,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
професор кафедри обліку і аудиту.

Офіційні опоненти

доктор економічних наук, доцент
Богатирьов Костянтин Олександрович,
Національний університет кораблебудування імені
адмірала Макарова, завідувач кафедри теоретичних
основ олімпійського та професійного спорту;

v018549

доктор економічних наук, доцент
Наумова Лариса Миколаївна,
Херсонський національний технічний університет,
доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності.

Захист відбудеться «24» квітня 2015 року о 15-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05. в Одеській національній академії маркетингу та технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112,

...митись у бібліотеці Одеської національної академії маркетингу та технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

2015 р.

ОНАХТ

Автореф

Механізми інвестицій

v018549

Богатов А.Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобалізації інвестиції в інновації перетворюються на найважливіший чинник конкурентоспроможності країн і регіонів. Цей факт багато в чому визначає вектор інвестиційних процесів суспільного виробництва, який в якості пріоритету державної і регіональної політики визначає перспективи трансформації економіки України в інноваційно-активну.

Економічна ситуація в регіонах України характеризується низкою негативних чинників, серед яких можна виділити: інституційну невизначеність; наявність високих ризиків; неефективне управління інноваційно-інвестиційним процесом на державному і регіональному рівнях; низький відсоток виробництва та впровадження інновацій, а також нових технологій; недостатню розвиненість венчурного бізнесу; низьку інноваційну активність підприємництва; недостатнє фінансування досліджень і розробок і нечітка диверсифікація фінансування інноваційного процесу.

Все це викликає необхідність створення умов для формування і розвитку механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіонів. Ефективна система інноваційно-інвестиційного розвитку буде стимулювати накопичення економічного потенціалу регіонів для вирішення різноманітних соціально-економічних проблем, збільшення зайнятості, зростання якості людського капіталу країни, збільшення рівня життя населення.

Проблеми активізації інвестиційно-інноваційної діяльності на регіональному рівні, висвітлені в роботах відомих учених-економістів, таких як: А.М. Алимов, І.О. Бланк, К.О. Богатирьов, П.Т. Бубенко, Г.В. Возняк, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, В.П. Горбатенко, К.Б. Козак, О.А. Мазур, Б.А. Малицький, Л.М. Наумова, І.А. Павленко, В.М. Семенов, В.Г. Федоренко, О.Б. Чернега та ін.

У роботах вказаних авторів, створений науковий фундамент для визначення закономірностей, можливостей і обмежень, створення механізмів активізації інвестиційно-інноваційних процесів в регіонах України. Втім, проблематика забезпечення регіонального розвитку на інноваційних засадах потребує подальшого дослідження, у напрямках формування комплексної регіональної системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю

Важливість і значимість означених проблем зумовили вибір теми, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у межах комплексної науково-дослідної роботи Міжнародного університету бізнесу і права за темою «Відтворення та підвищення ефективності використання виробничо-ресурсного потенціалу господарського комплексу регіону» (номер державної реєстрації 0111U008418). Внесок автора полягає у розробці положень та методичних рекомендацій з формування механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіонів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій з формування системи механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіонів.

Для досягнення поставленої мети були поставлені і вирішені наступні завдання:

- дослідити теоретичні аспекти проблеми та уточнити сутність й зміст регіональної інноваційної системи;
- обґрунтувати концепцію регіональної системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на основі інтеграційно-диференційованого підходу;
- удосконалити систему показників оцінки інвестування інноваційної діяльності на регіональному рівні;
- розробити методичне забезпечення обґрунтування управлінських рішень процесу дослідження й управління регіональною структурно-інвестиційною системою;
- обґрунтувати методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності економіки регіону;
- розвинути структуру механізму регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності регіонів;
- розробити модель управління інноваційним розвитком економіки регіону;
- обґрунтувати напрямки трансформації регіональної інноваційної системи на основі кластерних ініціатив.

Об'єктом дослідження є процеси інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіонів.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування системи механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіонів.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дисертаційного дослідження становили фундаментальні положення економічної теорії, сучасних теорій регіоналістики та інноваційного розвитку, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених і практиків з проблем розвитку інвестиційно-інноваційних процесів на регіональному рівні.

При виконанні дослідження використано низку загальнонаукових та спеціальних методів пізнання економічних явищ і процесів. Метод абстрагування використовувався при визначенні понять і категорій, створення наочних образів. Використання системного підходу визначило розгляд об'єкту і предмету дослідження як системи і елемента соціально-економічних відносин у регіонах. Методи спостереження, виміру і опису використано для дослідження властивостей і зв'язків системи інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону. Метод порівняння використано при визначенні тенденцій розвитку інвестиційно-інноваційних процесів в регіонах. Аналітичний і синтетичний методи застосовані при визначенні етапів і факторів інноваційного розвитку регіону. Системний аналіз і синтез покладено в основу формування стратегії розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності у

економічному просторі регіону. Моделювання застосовано при побудові моделей управління інноваційним розвитком регіону.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, наукова література з досліджуваної проблеми, висновки науково-практичних конференцій, інформаційні дані мережі Інтернет, власні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій з формування системи механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону.

Наукова новизна найважливіших результатів дослідження полягає у наступному:

вперше:

- обґрунтовано концепцію регіональної системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на основі інтеграційно-диференційованого підходу, в основу якої покладено механізм диференціації інвестиційних проектів за ступенем їх інноваційності для оптимізації методів підтримки різних груп інвесторів, а також інтеграції реалізованих інноваційних проектів на основі створення портфеля програм і проектів (кластери, технологічні ланцюжки й т.д.) для досягнення синергетичного ефекту;

удосконалено:

- систему показників оцінки інвестування інноваційної діяльності на регіональному рівні, що вирізняється інноваційною спрямованістю показників й включає показники оцінки інвестиційного й інноваційного потенціалу й ризику в їх взаємозв'язку, що дозволяє не тільки оцінювати привабливість вкладення інвестицій в інноваційну діяльність, але й управляти процесом інвестування в інновації регіону;

- методичне забезпечення обґрунтування управлінських рішень процесу дослідження й управління регіональною структурно-інвестиційною системою на основі когнітивних карт процесів, що відображають методику синтезу альтернатив на основі інформації про варіабельність процесів;

- методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності економіки регіону, заснований на поєднанні переваг традиційних концепцій розвитку ринкової економіки й адаптаційної моделі, у якому критерієм конкурентоспроможності виступає показник диференціального зрушення, що є результатом факторної декомпозиції приросту валового регіонального продукту, що відображає рівень розвитку кластерів у структурі регіональної економіки;

дістали подальший розвиток:

- семантико-понятійний базис регіонального менеджменту у частині уточнення сутності й змісту регіональної інноваційної системи, що представлена як специфічна економічна система, що поєднує територіальні органи державної влади, господарюючих суб'єктів і інноваційну

інфраструктуру, призначена для інституціоналізації інноваційного процесу в регіоні у відповідності зі стратегією інноваційного розвитку й основними напрямками інноваційної політики держави:

- структура механізму регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності регіонів, а саме: класифіковані нові елементи, що включають створення територій з високою концентрацією науково-технічного потенціалу; формування інфраструктури національно-регіональної інноваційної системи; розвиток механізму стратегічного управління;

- модель управління інноваційним розвитком економіки регіону, особливістю якої є використання основних системних принципів, кластерного й самоорганізаційного підходів, які дозволяють спроектувати організаційну структуру управління інноваційною діяльністю в регіоні, організовану у формі сукупності інноваційних кластерів;

- напрямки трансформації регіональної інноваційної системи на основі кластерних ініціатив, що представлені моделлю ультраструктурного інноваційного кластера регіонального типу, що включає елементи вертикальної й горизонтальної інтеграції на принципах науково-технічної, виробничої й фінансової кооперації, з використанням механізмів субконтрактингу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретико-методичних розробок та практичних рекомендацій щодо формування системи механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону органами влади різних рівнів при розробці загальнодержавних і регіональних стратегічних програм соціально-економічного розвитку, у діяльності підприємств і організацій інвестиційно-інноваційного сектору, у процесі підготовки фахівців з регіональної економіки.

Отримані рекомендації використовуються у практичній діяльності Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка №344/06/08-29/14 від 08.10.2014 р.); Департаменту агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 11-25/148 від 10.04.2014 р.); Департаменту агропромислового розвитку Одеської обласної державної адміністрації (довідка №01-32/2014 від 19.11.2014 р.); в навчальному процесі Міжнародного університету бізнесу і права (довідка №901 від 04.12.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях серед яких найбільш важливими були: Міжнародна науково-практична конференція «Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках» (Одеса, 2013 р.); II Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція викладачів, молодих учених та студентів «Актуальні аспекти розвитку підприємств аграрної сфери: облік, аудит та фінансування» (Херсон, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічні та

управлінські аспекти розвитку підприємств харчової промисловості» (Одеса, 2013 р.); III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України» (Умань, 2013 р.); IX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна конкуренція: теорія і практика» (Суми, 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Економіка та екологія: наука і освіта» (Умань, 2014 р.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертації висвітлено в 8 наукових працях, опублікованих автором, загальним обсягом 3,1 у.д.а., в тому числі особисто автору належить 3,1 у.д.а. У фахових наукових провідних виданнях опубліковано 6 статей обсягом 2,7 у.д.а.

Обсяг та структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, викладена на 188 сторінках основного тексту, включає 19 таблиць, 25 рисунків. Список використаних літературних джерел містить 185 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону» досліджено інвестиції як ресурс забезпечення інноваційної діяльності в регіоні, визначено вплив інституційних умов на формування регіональної інноваційної політики, обґрунтовано інституційні засади регулювання розвитку інноваційно-орієнтованого регіону.

В результаті дослідження визначено сутність й основний зміст регіональної інноваційної системи, що представлена як специфічна економічна система, що поєднує територіальні органи державної влади, господарюючих суб'єктів і інноваційну інфраструктуру, призначена для інституціоналізації інноваційного процесу в регіоні у відповідності зі стратегією інноваційного розвитку й основними напрямками інноваційної політики держави. У пропонованому визначенні інтегровані наявні підходи до бачення сутності регіональної інноваційної системи як сукупності інститутів, механізмів і видів діяльності, що впливають на спрямованість розвитку економічної системи на регіональному рівні. Уточнено структуру регіональної інноваційної системи шляхом виділення експертно-аналітичної підсистеми, спрямованої на реалізацію дієвих механізмів менеджменту й маркетингу інновацій, захист прав інтелектуальної власності, застосування проектного підходу до управління інноваційними процесами в регіоні з метою розвитку його інноваційного потенціалу.

Система інвестування інновацій являє собою органічну сукупність організаційно-економічних елементів, що дозволяє на основі відповідного інструментарію здійснювати першочергове вкладення інвестицій в інноваційний розвиток підприємств, регіону й суспільства в цілому для забезпечення перспектив соціального розвитку країни й структурних економічних перетворень у рамках довгострокової стратегії. Розкриті

багатоаспектність і полісуб'єктність інвестиційного процесу, як цілісної системи: визначена роль інноваційних інвестицій у формуванні довгострокової стратегії розвитку економіки держави і регіонів. Показано роль інвестування в інноваційний сектор економіки регіону як найважливішого фактору відновлення техніко-технологічного укладу (базису) розширеного відтворення, що забезпечує підвищення його ефективності і якості життя населення на основі залучення в господарський обіг сучасних інноваційних наукомістких технологій як головного конкурентного ресурсу розвитку сучасного суспільства.

Виявлено чинники посилення взаємозв'язку інвестиційного й інноваційного процесу як необхідної умови формування інноваційної моделі розвитку економіки регіону, що включає прискорення темпів науково-технологічного розвитку; зростання ролі інтелектуальної праці як найважливішого конкурентного ресурсу сучасного суспільства; розвиток нової економіки, заснованої на знаннях, високотехнологічних галузях, інформаційних технологіях, що мають у своєму результаті наукомістку продукцію.

Визначений вплив ключових факторів на інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону: фактор циклічності, що впливає на рівень інноваційної активності й темпи економічного росту; демографічний фактор, що визначає загальний рівень кінцевих потреб у зв'язку зі зміною чисельності населення й демографічним навантаженням на працездатне населення; природно-екологічний фактор, що здійснює вплив на процеси ресурсозбереження й антропогенного впливу; технологічний фактор, що є ключовим для соціально-економічного розвитку.

На основі критичного аналізу сучасної української моделі інноваційного розвитку територій класифіковані нові елементи механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності регіонів, що включають створення територій з високою концентрацією науково-технічного потенціалу; формування інфраструктури національно-регіональної інноваційної системи; розвиток механізму стратегічного управління. Запропонована структура інституціонального механізму управління інноваціями на регіональному рівні, конкретизована його роль і місце в здійсненні інноваційної політики регіону за рахунок уточнення й доповнення його функціонального призначення. Поряд з виділенням традиційних підсистем нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності, регіональних і місцевих органів влади, інвестиційного забезпечення, особлива увага приділена відновленню його функціонального наповнення, що пов'язане з обґрунтуванням необхідності здійснення інноваційного маркетингу території й нововведень для визначення інвестиційної привабливості регіону, ефективним взаємообміном нововведеннями в рамках регіону, запозиченням і адаптацією нововведень із інших регіонів; здійсненням реінжинірингу регіональної інноваційної інфраструктури.

Регіональна інвестиційно-інноваційна стратегія є рушійною силою соціально-економічної політики і включає в себе систему заходів інституціонального, організаційного й економічного характеру, спрямованих на

становлення, функціонування й розвиток інноваційної моделі відтворювальної системи економіки регіону (рис. 1).

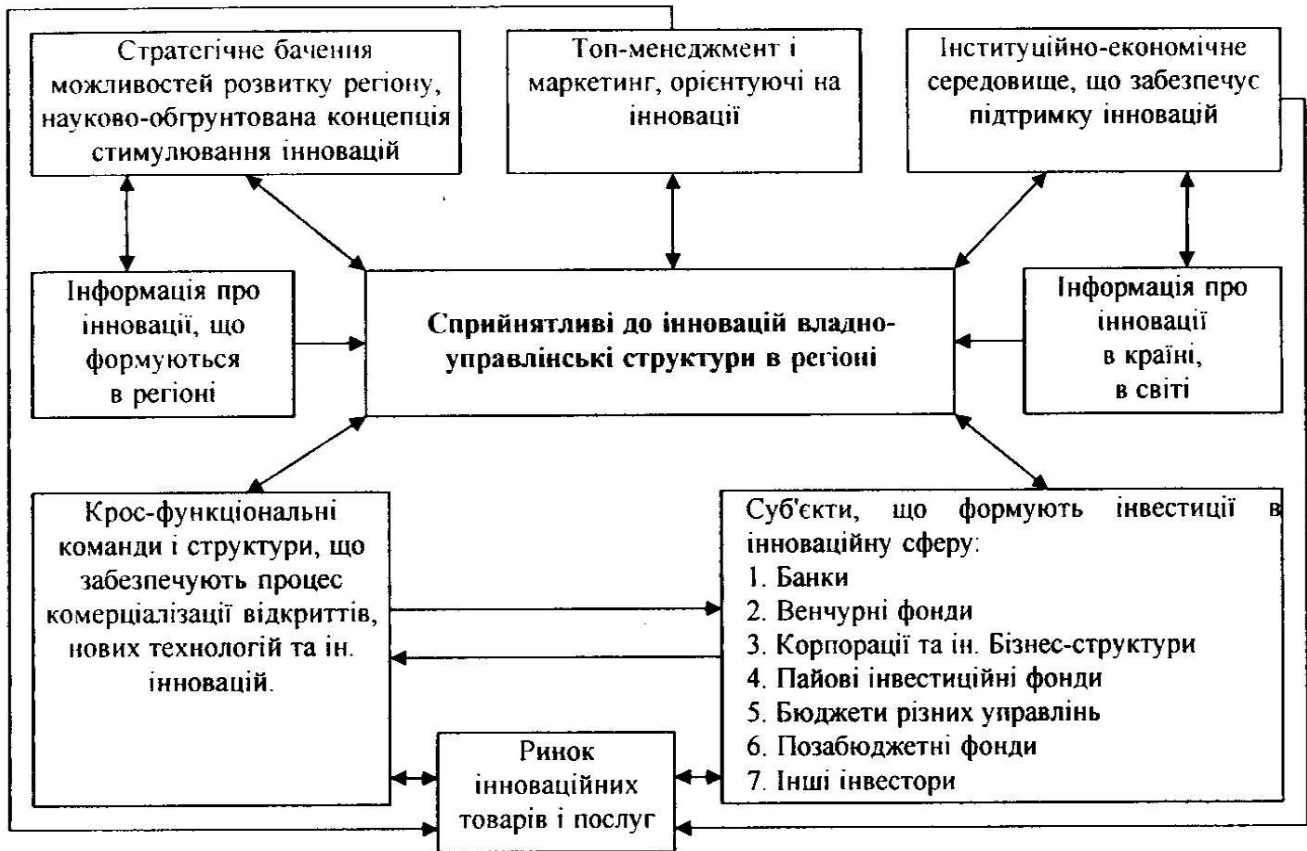

Рис. 1. Композиційна схема інституційної структури економічного, організаційно-управлінського та інноваційного середовища реалізації стратегії інноваційно-орієнтованого розвитку регіону

За результатами досліджень конкретизовано напрямки реалізації концептуальної моделі інституційного регулювання інноваційної орієнтації інвестиційного процесу

У другому розділі «Методичні засади інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону» обґрунтовано методичні засади управління інвестиційним забезпеченням інноваційного процесу на регіональному рівні, розроблено методи та інструменти управління регіональною структурно-інвестиційною системою, запропоновано науково-методичні підходи до стратегічного планування інвестиційно-інноваційного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

В результаті дослідження визначено, що інноваційний процес на мезорівні являє собою упорядковану сукупність результативно завершених робіт у рамках інноваційної діяльності, обумовлених наявністю інноваційного потенціалу регіону й збалансованістю інвестиційного забезпечення і виділені основні передумови реалізації стадій інноваційного процесу в регіоні. Доведено, що всі основні роботи в рамках інноваційного процесу можуть бути

функціонально розділені на три основні стадії: «Наука», «Трансфер», «Виробництво».

Обґрунтовано, що регіони повинні мати певні передумови (інноваційний потенціал) для реалізації кожної зі стадій інноваційного процесу. В результаті дослідження інструментів інвестиційного забезпечення стадій інноваційного процесу вибудовано структурну схему всіх можливих джерел, форм, методів і інструментів інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, показаний їх взаємозв'язок.

Сформовано систему взаємозалежних показників, які необхідні для управління інвестуванням інноваційної діяльності, що включає: інвестиційний потенціал регіону; інвестиційні ризики регіону; інноваційний потенціал регіону; інноваційні ризики регіону; податкові інвестиційні преференції; рівень стимулювання працівників підприємств регіону на розробку й впровадження інновацій. Пропонована система дозволяє не тільки оцінювати привабливість вкладення інвестицій в інноваційну діяльність, але й управляти процесом інвестування в інновації регіону.

На основі сформованої системи показників розроблено алгоритм оцінки рівня інноваційного розвитку регіонів, що включає в себе три основні етапи: перший - формування бази даних часткових індикаторів, що характеризують інноваційний потенціал, рівень інвестиційного забезпечення та ефективність його використання на основі даних державної статистики; другий - нормування часткових індикаторів, формування бази даних нормованих індикаторів; третій - визначення інтегральних показників інноваційного потенціалу, рівня інвестиційного забезпечення та ефективності стадій інноваційного процесу (табл. 1). Результатом розрахунку є три індекси, що характеризують інноваційний розвиток регіону, а саме наявність інноваційного потенціалу регіону, інвестиційне забезпечення, а також ефективність його використання.

На основі запропонованого підходу здійснено оцінку розвитку й інвестиційного забезпечення інноваційних процесів регіональної інноваційної системи Одеської області (рис. 2). З'ясовано, що область має високий інноваційний потенціал, що виділяє її в масштабах всієї країни. Рівень інвестиційного забезпечення інноваційного сектора області відстає від лідерів. Особливо гостро недостатність інвестиційних ресурсів відчувається на стадії «Трансфер» на фоні недосконалості спеціалізованої фінансової інфраструктури, що істотно стримує розвиток інноваційного сегменту економіки регіону.

В результаті дослідження розроблено методичне забезпечення обґрунтування управлінських рішень процесу дослідження й управління регіональною структурно-інвестиційною системою на основі когнітивних карт процесів (здійснення інвестиційної діяльності за рахунок внутрішніх, зовнішніх джерел фінансування діяльності підприємств і організацій; функціонування інвестиційного ринку, ринку реальних, матеріальних і інтелектуальних інвестицій; забезпечення економічної і соціальної безпеки регіону, за допомогою інвестиційного розвитку обробних виробництв промисловості; й інших), що відображають методика синтезу альтернатив на основі інформації про варіабельність процесів.

Система індикаторів оцінки рівня інноваційного розвитку регіонів

Стадія інноваційного процесу	Інноваційний потенціал стадії	Інвестиційне забезпечення стадії	Ефективність реалізації стадії
Наука	1. Частка економічно активного населення, зайнятого дослідженнями і розробками 2. Забезпеченість організаціями, провідними підготовку аспірантів 3. Частка дослідників з вченими ступенями у загальній кількості дослідників	Внутрішні витрати на НДР в розрахунку на одного дослідника	Кількість виданих патентів у розрахунку на 1000 економічно активного населення
Трансфер	1. Частка підприємств і організацій, що виконують дослідження і розробки в загальному числі організацій 2. Забезпеченість елементами інноваційної інфраструктури	Внутрішні витрати на ДКР в розрахунку на одне підприємство, що виконує дослідження і розробки	Число створених передових виробничих технологій в розрахунку на одне підприємство, що виконує дослідження та розробки
Виробництво	1. Ступінь придатності основних фондів 2. Питома вага інвестицій в обробну промисловість 3. Доля підприємств і організацій, що здійснюють витрати на інновації 4. Число використовуваних передових виробничих технологій в розрахунку на 1000 підприємств і організацій	Витрати на технологічні інновації в розрахунку на одне підприємство	Питома вага відвантажених інноваційних товарів, виконаних робіт, послуг

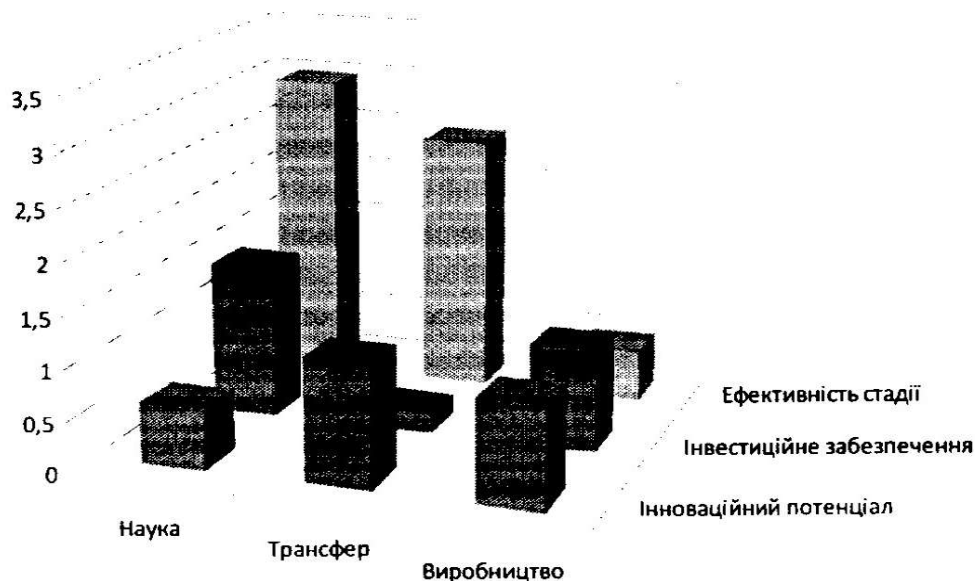

Рис. 2. Інноваційний профіль Одеської області

Обґрунтовано науково-методичні підходи до стратегічного планування інвестиційно-інноваційного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Державне регулювання територіального розвитку України розглянуто як процес удосконалювання тріади: регіональна політика - стратегічне планування - регіональний моніторинг. Уточнено зміст існуючих і запропоновані нові принципи регіонального стратегічного планування (соціальної домінантності; партнерства й балансу інтересів; інституціоналізації; підвищення конкурентоспроможності; відкритості й інформаційної доступності; інноваційності). Розроблено пропозиції по змісту, структурі й взаємозв'язкам основних документів регіонального стратегічного планування на різних рівнях територіальної ієрархії (державний, міжрегіональний, регіональний й місцевий). Запропоновано концептуальні підходи до створення системи регіонального моніторингу як інформаційно-управлінської основи регіональної політики й регіонального стратегічного планування й управління.

У *третьому розділі «Формування механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону»* обґрунтовано кластерний механізм підвищення інвестиційно-інноваційної активності в регіоні, обґрунтовано пропозиції з формування регіональної інвестиційно-інноваційної стратегії, розроблено механізми реалізації стратегії інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону.

В результаті дослідження доведено, що стратегія управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в регіоні повинна ґрунтуватися на основі використання можливостей кластерного підходу і якісного поліпшення інвестиційних бізнес-процесів при підвищенні ефективності взаємодії їх учасників і організації раціонального міжкластерного ресурсообміну.

В результаті дослідження запропонований альтернативний підхід до оцінки конкурентоспроможності економіки регіону, заснований на поєднанні переваг традиційних концепцій розвитку ринкової економіки й адаптаційної моделі, що передбачає використання ринкових методів і інструментів (маркетингові дослідження регіональних ринків, бенчмаркінг, створення регіональних і локальних брендів). Застосування методу структурних зрушень у процесі оцінки результатів реалізації політики підвищення конкурентоспроможності регіону дозволяє розкласти загальний приріст ВРП на три адитивні компоненти: пайове зрушення (фактор національної частки), пропорційне зрушення (фактор структури економіки регіону) і диференціальне зрушення (специфічний регіональний фактор). Як критерій конкурентоспроможності регіональної економіки запропоновано використовувати показник диференціального зрушення, що є результатом факторної декомпозиції приросту валового регіонального продукту, що відображає рівень розвитку кластерів у структурі регіональної економіки.

Для підвищення інноваційної активності в регіоні, формування умов для здійснення повного циклу інноваційного процесу, запропоновано нову модель управління інноваційним розвитком економіки регіону, особливістю якої є використання основних системних принципів, кластерного й самоорганізаційного підходів, які дозволили спроектувати організаційну,

структуру управління інноваційною діяльністю в регіоні, організовану у формі сукупності інноваційних кластерів. Дана модель передбачає створення на базі інноваційно-активних підприємств, що знаходяться на території регіону, інноваційних кластерів як центрів інноваційної активності в регіоні, що охоплюють великі й середні науково-технічні організації, вищі навчальні заклади, промислові підприємства, суб'єкти малого інноваційного підприємництва, що дозволяє здійснювати науково-технічну, інноваційну, виробничу діяльність в сфері наукомісткої продукції й високих технологій. Інвестування в інноваційні кластери забезпечує мультиплікативний ефект і є найбільш ефективним з погляду реалізації інвестиційної стратегії регіону. Цілеспрямоване й послідовне інвестування в елементи інноваційного кластера, що взаємно впливають один на одного, забезпечує найбільшу віддачу від вкладених коштів і служить поштовхом до розвитку всієї сукупності елементів, що належать кластеру.

Напрямки трансформації регіональної інноваційної системи на основі кластерних ініціатив представлені моделлю ультраструктурного інноваційного кластера регіонального типу, що включає елементи вертикальної й горизонтальної інтеграції на принципах науково-технічної, виробничої й фінансової кооперації, з використанням механізмів субконтрактингу (рис. 3).

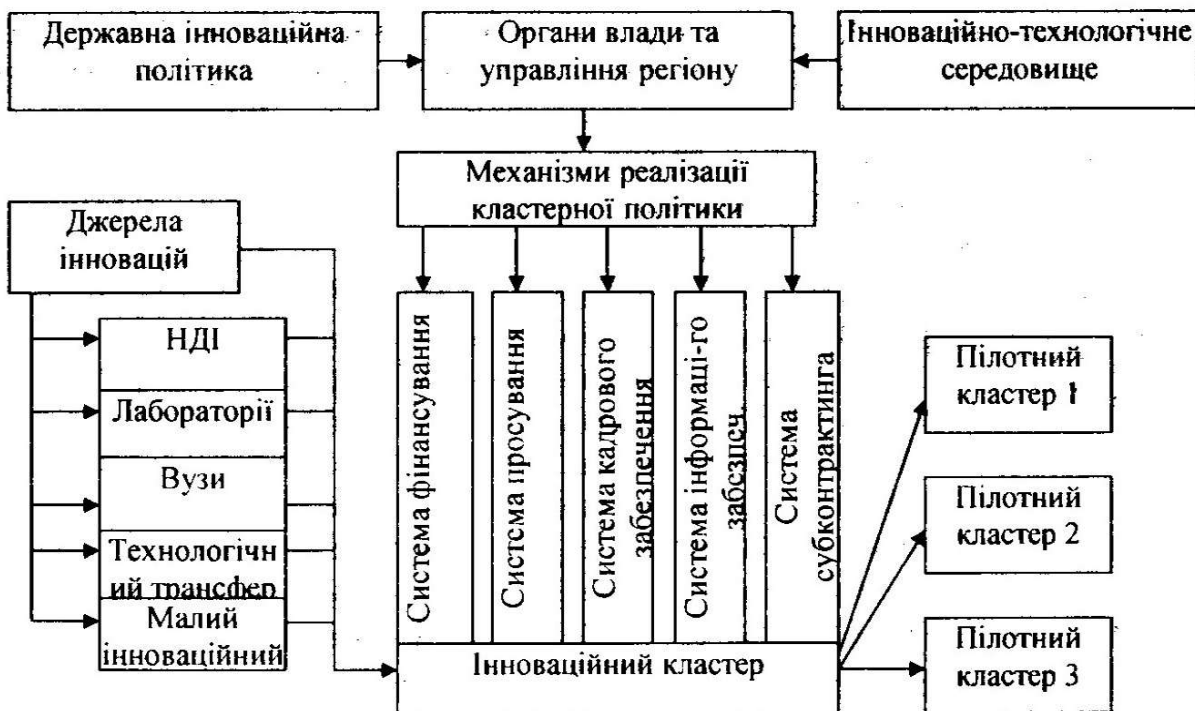

Рис. 3. Концептуальна модель ультраструктурного інноваційного кластера

Сформульовані рекомендації з формування й реалізації інституціонального механізму розвитку інноваційних територій у вигляді науково-дослідних й виробничих комплексів (НДПК) з обґрунтуванням ключових принципів його формування, що володіють ринковою конкурентоспроможністю й можливістю саморозвитку на основі державної підтримки, використання потенціалу науково-технологічних кластерів і

сучасних інвестиційних механізмів. Ключові принципи формування інноваційних територій пов'язані з переважним створенням НДВК на базі науково-технологічних кластерів, що випускають конкурентоспроможну продукцію, що користується попитом на внутрішньому й зовнішньому ринку; застосуванням нових інвестиційних механізмів розвитку промислового виробництва; максимальним використанням конкурентоспроможних компонентів ресурсного, виробничого, наукового й інтелектуального потенціалів. Реалізація інституціонального механізму, що включає етапи формування й законодавчого закріплення державної політики підтримки територій інноваційного розвитку; розробки й узгодження програм інноваційного розвитку конкретних територій; їх реалізації з урахуванням поточного коректування, створює передумови для переходу територій з високим науково-технічним, освітнім і виробничим потенціалом до інноваційного розвитку, забезпечує нормативно правове регулювання інноваційної діяльності в регіоні, визначає форми й методи залучення й ефективного використання бюджетних коштів, а також коштів позабюджетних джерел.

Обґрунтовано концепцію управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в регіоні на основі інтеграційно-диференційованого підходу (рис. 4).

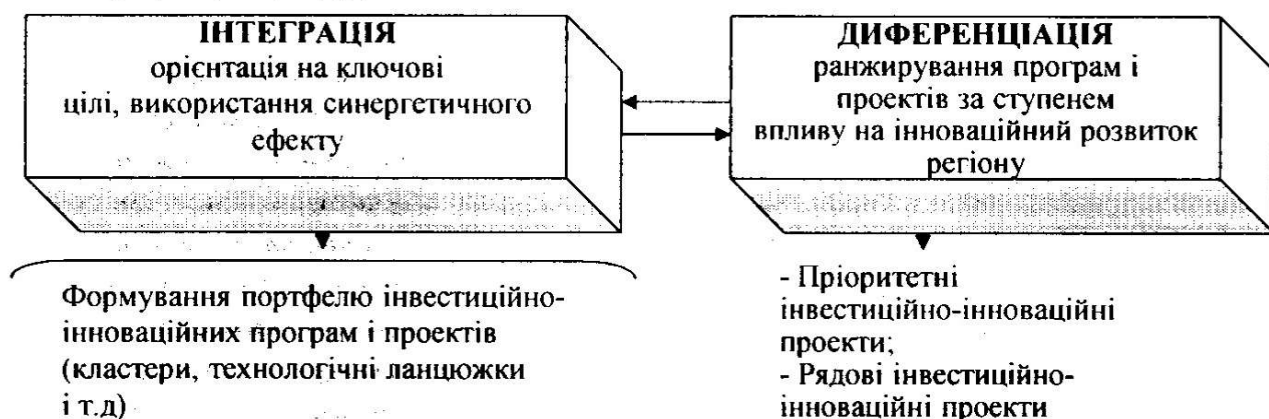

Рис. 4. Схема концепції інтеграційно-диференційованого підходу до управління інвестиційною діяльністю в регіоні.

Розроблений механізм диференціації інвестиційних проектів по ступеню їх інноваційності для оптимізації методів державної підтримки різних груп інвесторів, а також інтеграції реалізованих інноваційних проектів на основі створення портфеля програм і проектів (кластери, технологічні ланцюжки й т.д.) для досягнення синергетического ефекту. Розроблено структуру управління інноваційно-інвестиційними процесами в регіоні, що відрізняється високим ступенем централізації функцій планування, організації й розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності, що дозволяє здійснювати координацію дій учасників інвестиційного процесу (рис. 5).

Рис. 5. Загальна структура механізму інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону та напрями його реформування

Обґрунтовано підходи до формування органами державного управління попиту й пропозиції на інноваційні продукти й послуги, що є самі по собі драйверами інноваційного розвитку, у рамках регіонального ринку, з метою створення середовища, що забезпечує сприйнятливість і готовність до прийняття інновацій з боку виробників і споживачів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоноване нове вирішення важливого наукового і практичного завдання формування системи механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону. Отримані наукові результати дають можливість зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. В результаті дослідження визначено сутність й основний зміст регіональної інноваційної системи, що представлена як специфічна економічна система, що поєднує територіальні органи державної влади, господарюючих суб'єктів і інноваційну інфраструктуру, призначена для інституціоналізації інноваційного процесу в регіоні у відповідності зі стратегією інноваційного розвитку й основними напрямками інноваційної політики держави. Уточнено

структуру регіональної інноваційної системи шляхом виділення експертно-аналітичної підсистеми, спрямованої на реалізацію дієвих механізмів менеджменту й маркетингу інновацій, захист прав інтелектуальної власності, застосування проектного підходу до управління інноваційними процесами в регіоні з метою розвитку його інноваційного потенціалу.

2. Система інвестування інновацій являє собою органічну сукупність організаційно-економічних елементів, що дозволяє на основі відповідного інструментарію здійснювати першочергове вкладення інвестицій в інноваційний розвиток підприємств, регіону й суспільства в цілому для забезпечення перспектив соціального розвитку країни й структурних економічних перетворень у рамках довгострокової стратегії. Розкриті багатоаспектність і полісуб'єктність інвестиційного процесу, як цілісної системи; визначена роль інноваційних інвестицій у формуванні довгострокової стратегії розвитку економіки держави і регіонів. Показано роль інвестування в інноваційний сектор економіки регіону як найважливішого фактору відновлення техніко-технологічного укладу (базису) розширеного відтворення, що забезпечує підвищення його ефективності і якості життя населення на основі залучення в господарський обіг сучасних інноваційних наукомістких технологій як головного конкурентного ресурсу розвитку сучасного суспільства.

3. На основі критичного аналізу сучасної української моделі інноваційного розвитку територій класифіковані нові елементи механізму державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності регіонів, що включають створення територій з високою концентрацією науково-технічного потенціалу; формування інфраструктури національно-регіональної інноваційної системи; розвиток механізму стратегічного управління. Запропонована структура інституціонального механізму управління інноваціями на регіональному рівні; конкретизована його роль і місце в здійсненні інноваційної політики регіону за рахунок уточнення й доповнення його функціонального призначення. Поряд з виділенням традиційних підсистем нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності, регіональних і місцевих органів влади, інвестиційного забезпечення, особлива увага приділена відновленню його функціонального наповнення, що пов'язане з обґрунтуванням необхідності здійснення інноваційного маркетингу території й нововведень для визначення інвестиційної привабливості регіону, ефективним взаємообміном нововведеннями в рамках регіону, запозиченням і адаптацією нововведень із інших регіонів; здійсненням реінжинірингу регіональної інноваційної інфраструктури.

4. Сформовано систему взаємозалежних показників, які необхідні для управління інвестуванням інноваційної діяльності, що включає: інвестиційний потенціал регіону; інвестиційні ризики регіону; інноваційний потенціал регіону; інноваційні ризики регіону; податкові інвестиційні преференції; рівень стимулювання працівників підприємств регіону на розробку й впровадження інновацій. Пропонована система дозволяє не тільки оцінювати привабливість вкладення інвестицій в інноваційну діяльність, але й управляти процесом

інвестування в інновації регіону. На основі сформованої системи показників розроблено алгоритм оцінки рівня інноваційного розвитку регіонів, що передбачає визначення інноваційного потенціалу, рівня інвестиційного забезпечення й ефективності стадій інноваційного процесу.

5. На основі запропонованого підходу здійснено оцінку розвитку й інвестиційного забезпечення інноваційних процесів регіональної інноваційної системи Одеської області. З'ясовано, що область має високий інноваційний потенціал, що виділяє її в масштабах всієї країни. Рівень інвестиційного забезпечення інноваційного сектора області відстає від лідерів. Особливо гостро недостатність інвестиційних ресурсів відчувається на стадії трансферу інновацій на фоні недосконалості спеціалізованої фінансової інфраструктури, що істотно стримує розвиток інноваційного сегменту економіки регіону.

6. В результаті дослідження розроблено методичне забезпечення обґрунтування управлінських рішень процесу дослідження й управління регіональною структурно-інвестиційною системою на основі когнітивних карт процесів (здійснення інвестиційної діяльності за рахунок внутрішніх, зовнішніх джерел фінансування діяльності підприємств і організацій; функціонування інвестиційного ринку, ринку реальних, матеріальних і інтелектуальних інвестицій; забезпечення економічної і соціальної безпеки регіону, за допомогою інвестиційного розвитку обробних виробництв промисловості; й інших), що відображають методику синтезу альтернатив на основі інформації про варіабельність процесів.

7. Запропонований альтернативний підхід до оцінки конкурентоспроможності економіки регіону, заснований на поєднанні переваг традиційних концепцій розвитку ринкової економіки й адаптаційної моделі, що передбачає використання ринкових методів і інструментів (маркетингові дослідження регіональних ринків, бенчмаркінг, створення регіональних і локальних брендів). Застосування методу структурних зрушень у процесі оцінки результатів реалізації політики підвищення конкурентоспроможності регіону дозволяє розкласти загальний приріст ВРП на три адитивні компоненти: пайове зрушення (фактор національної частки), пропорційне зрушення (фактор структури економіки регіону) і диференціальне зрушення (специфічний регіональний фактор). Як критерій конкурентоспроможності регіональної економіки запропоновано використовувати показник диференціального зрушення, що є результатом факторної декомпозиції приросту валового регіонального продукту, що відображає рівень розвитку кластерів у структурі регіональної економіки.

8. Для підвищення інноваційної активності в регіоні, формування умов для здійснення повного циклу інноваційного процесу, запропоновано модель управління інноваційним розвитком економіки регіону, особливістю якої є використання основних системних принципів, кластерного й самоорганізаційного підходів, які дозволили спроектувати організаційну структуру управління інноваційною діяльністю в регіоні, організовану у формі сукупності інноваційних кластерів. Модель передбачає створення на базі інноваційно-активних підприємств, що знаходяться на території регіону.

інноваційних кластерів як центрів інноваційної активності в регіоні, що охоплюють великі й середні науково-технічні організації, вищі навчальні заклади, промислові підприємства, суб'єкти малого інноваційного підприємництва, що дозволяє здійснювати науково-технічну, інноваційну, виробничу діяльність в сфері наукомісткої продукції й високих технологій.

9. Напрямки трансформації регіональної інноваційної системи на основі кластерних ініціатив представлені моделлю ультраструктурного інноваційного кластера регіонального типу, що включає елементи вертикальної й горизонтальної інтеграції на принципах науково-технічної, виробничої й фінансової кооперації, з використанням механізмів субконтрактингу. Запропоновано алгоритм її впровадження, що може бути використаний як універсальна методика реалізації кластерних ініціатив у рамках стратегії інноваційного розвитку економіки регіону на основі формування регіональної інноваційної системи за рахунок конкретизації інноваційних інфраструктурних елементів регіонального кластера.

10. Обґрунтовано концепцію управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в регіоні на основі інтеграційно-диференційованого підходу. Розроблений механізм диференціації інвестиційних проектів по ступеню їх інноваційності для оптимізації методів підтримки різних груп інвесторів, а також інтеграції реалізованих інноваційних проектів на основі створення портфеля програм і проектів (кластери, технологічні ланцюжки й т.д.) для досягнення синергетичного ефекту. На основі концепції розроблено структуру управління інноваційно-інвестиційними процесами в регіоні, що відрізняється високим ступенем централізації функцій планування, організації й розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності, що дозволяє здійснювати координацію дій учасників інвестиційного процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Мустяца В.М. Формування моделі соціально орієнтованого інноваційно-інвестиційного механізму / В.М. Мустяца // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3845&p=1>
2. Мустяца В.М. Формування конкурентоспроможного інноваційно орієнтованого регіону / В.М. Мустяца // Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. – Херсон: Грінь Д.С., 2013. – Вип. 85. – С. 294-299.
3. Мустяца В.М. Формування регіональної інноваційної політики / В.М. Мустяца // Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – Вип. 91. – С. 222-227.
4. Мустяца В.М. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України / В.М. Мустяца // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 6. – С. 95-98.

5. Мустяца В.М. Инвестиционно-инновационный потенциал как основа развития экономики региона / В.М. Мустяца // Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – Россия, Тольятти, 2015. – № 1(20). – С. 151-157.

6. Мустяца В.М. Управление инвестиционным обеспечением инновационного процесса на региональном уровне / В.М. Мустяца // Балтийский гуманитарный журнал. – Россия, Калининград, 2015. – №1 (10). – С. 61-68.

Матеріали конференцій:

7. Мустяца В.М. Особенности кластерного механизма повышения инвестиционно-инновационной активности в регионе / В.М. Мустяца // Матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнародною участю) [Економіка та екологія: наука і освіта] (м. Умань, 10-11 квітня 2014 р.) / відп. ред. О.В. Браславська. – Умань: ВПЦ “Візаві” (Видавець “Сочінський”). – 2014. – С. 191-192.

8. Мустяца В.М. Реалізація стратегій інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону / В.М. Мустяца // Міжнародна конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 22-23 травня 2014 р.). – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2014. – С. 55-56.

АНОТАЦІЯ

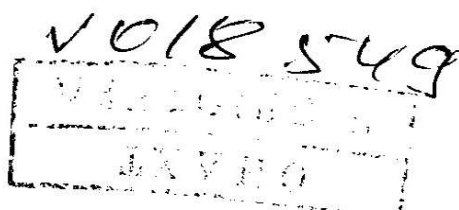
Мустяца В.М. Механізми інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил та регіональна економіка – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2015.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методологічних та прикладних засад формування системи механізмів інвестиційно-інноваційного забезпечення комплексного розвитку регіону.

Обґрунтовано концепцію регіональної системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на основі інтеграційно-диференційованого підходу, в основу якої покладено механізм диференціації інвестиційних проектів за ступенем їх інноваційності для оптимізації методів підтримки різних груп інвесторів, а також інтеграції реалізованих інноваційних проектів на основі створення портфеля програм і проектів (кластери, технологічні ланцюжки й т.д.) для досягнення синергетичного ефекту. Розроблено систему показників оцінки інвестування інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Ключові слова: регіональна економіка, інвестиційно-інноваційна діяльність, регіональна інноваційна система, інституційні механізми, кластерний механізм, соціально-економічний розвиток, концепція управління, стратегічне планування.

АННОТАЦИЯ

Мустьяца В.М. Механизмы инвестиционно-инновационного обеспечения комплексного развития региона. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2015.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методологических и прикладных основ формирования системы механизмов инвестиционно-инновационного обеспечения комплексного развития региона.

В результате исследования определена сущность и основное содержание региональной инновационной системы, которая представлена как специфическая экономическая система, объединяющая территориальные органы государственной власти, хозяйствующих субъектов и инновационную инфраструктуру, предназначена для институционализации инновационного процесса в регионе в соответствии со стратегией инновационного развития и основными направлениями инновационной политики государства.

На основе критического анализа современной украинской модели инновационного развития территорий классифицированы новые элементы механизма государственного регулирования инвестиционно-инновационной деятельности регионов, включающие создание территорий с высокой концентрацией научно-технического потенциала; формирование инфраструктуры национально-региональной инновационной системы; развитие механизма стратегического управления.

Сформирована система взаимосвязанных показателей, которые необходимы для управления инвестированием инновационной деятельности, которая включает: инвестиционный потенциал региона; инвестиционные риски региона; инновационный потенциал региона; инновационные риски региона; налоговые инвестиционные преференции; уровень стимулирования работников предприятий региона на разработку и внедрение инноваций.

В результате исследования разработано методическое обеспечение обоснования управленческих решений процесса исследования и управления региональной структурно-инвестиционной системы на основе когнитивных карт процессов, отражающих методику синтеза альтернатив на основе информации о вариабельности процессов.

Предложен подход к оценке конкурентоспособности экономики региона, основанный на сочетании преимуществ традиционных концепций развития рыночной экономики и адаптационной модели, предполагающий использование рыночных методов и инструментов (маркетинговые исследования региональных рынков, бенчмаркинг, создание региональных и локальных брендов). Применение метода структурных сдвигов в процессе оценки результатов реализации политики повышения конкурентоспособности региона позволяет разложить общий прирост ВРП на три аддитивные компоненты: долевого сдвиги (фактор национальной доли), пропорциональное

сдвиги (фактор структуры экономики региона) и дифференциальные сдвиги (специфический региональный фактор). В качестве критерия конкурентоспособности региональной экономики предложено использовать показатель дифференциального сдвига, являющийся результатом факторной декомпозиции прироста валового регионального продукта, который отражает уровень развития кластеров в структуре региональной экономики.

Для повышения инновационной активности в регионе, формирования условий для осуществления полного цикла инновационного процесса, предложена модель управления инновационным развитием экономики региона, особенностью которой является использование основных системных принципов, кластерного и самоорганизационного подходов, которые позволили спроектировать организационную структуру управления инновационной деятельностью в регионе, организованную в форме совокупности инновационных кластеров. Модель предусматривает создание на базе инновационно-активных предприятий, находящихся на территории региона, инновационных кластеров как центров инновационной активности в регионе, охватывающих крупные и средние научно-технические организации, высшие учебные заведения, промышленные предприятия, субъекты малого инновационного предпринимательства, и позволяет осуществлять научно-техническую, инновационную, производственную деятельность в сфере наукоемкой продукции и высоких технологий.

Направления трансформации региональной инновационной системы на основе кластерных инициатив представлены моделью ультраструктурного инновационного кластера регионального типа, включающей элементы вертикальной и горизонтальной интеграции на принципах научно-технической, производственной и финансовой кооперации, с использованием механизмов субконтрактинга. Предложен алгоритм ее внедрения, который может быть использован как универсальная методика реализации кластерных инициатив в рамках стратегии инновационного развития экономики региона на основе формирования региональной инновационной системы за счет конкретизации инновационных инфраструктурных элементов регионального кластера.

Обоснована концепция управления инновационно-инвестиционной деятельностью в регионе на основе интеграционно-дифференцированного подхода. Разработан механизм дифференциации инвестиционных проектов по степени их инновационности для оптимизации методов поддержки различных групп инвесторов, а также интеграции реализованных инновационных проектов на основе создания портфеля программ и проектов (кластеры, технологические цепочки и т.д.) для достижения синергетического эффекта. На основе концепции разработана структура управления инновационно-инвестиционными процессами в регионе, которая отличается высокой степенью централизации функций планирования, организации и развития инновационно-инвестиционной деятельности, что позволяет осуществлять координацию действий участников инвестиционного процесса и обеспечивает его эффективность.

Ключевые слова: региональная экономика, инвестиционно-инновационная деятельность, региональная инновационная система, институциональные механизмы, кластерный механизм, социально-экономическое развитие, концепция управления, стратегическое планирование.

SUMMARY

Musteatsa V.M. Mechanisms of investment and innovation to ensure integrated development of the region. - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.05 - the development of productive forces and regional economy - Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2015.

The thesis is devoted to development of theoretical and methodological and applied principles of the formation mechanisms of the system of investment and innovation to ensure integrated development.

The concept of a regional system of innovation and investment activities on the basis of integration-differential approach, which is based on the mechanism of differentiation of investment projects according to their innovative methods to optimize support for different groups of investors, and the integration of innovative projects implemented by creating a portfolio of programs and projects (clusters, technological chains, etc.) to achieve a synergistic effect. The system of indicators to measure innovation investment at a regional level.

Keywords: regional economy, investment and innovation, regional innovation system, institutional arrangements, cluster mechanism, social and economic development, the concept of governance, strategic planning.